

1. "האינדקס" – מאגר התרגומים מערבית לעברית*

מאגר המידע הייחודי שהוקם במסגרת **מכתוב** **מכתוב** ונועד למתרגמים, חוקרים ומתעניינים כולל את מרבית התרגומים מערבית לעברית שנעשו מאז תחילת המאה הקודמת, וממשיך להתעדכן כל העת. תשתיתו של הפרויקט בעבודת המחקר החלוצית של ד"ר חנה עמית-כוכבי, והוא מציג את מראי המקום המדוייקים, הסוגות הספרותיות, המחברים, המתרגמים, בית הוצאה לאור, מקום הפרסום ותאריך הפרסום. ניתן למצוא באינדקס יותר מ-5000 ערכים ביניהם יצירות מתחום השירה, הדרמה והפרוזה, ובכללותו הוא מציג לראשונה תמונה מלאה של מפעל התרגום מערבית על פני זמן. למשל, התרגום הראשון שעליו מדווח האינדקס הוא "שיר הלמד" של אלשנפרי, משורר מתקופת הגא'הליה שחי במאה השישית לספירה בחצי האי ערב, שתורגם בשנת 1870 על ידי בנימין זאב בכר, רב, מזרחן ובלשן יהודי הונגרי, והתפרסם בכתב העת "החבצלת".

האינדקס מאפשר לבחון את צבר התרגומים על פני זמן, בתקופות שבהן שלטו יהודים רבים בערבית, ובתקופות שבהן נגזרה עליהם אנלפכתיות מכפייה או מרצון. המידע שניתן להפיק מהאינדקס מאפשר לערוך חתכים לנושאי מחקר ודיון בסוגיות כמו מי המתרגמים, מה תורגם ומה לא תורגם, כמה ספרים מקורם במדינות חצי האי ערב לעומת הלבנט? כמה חוברו על ידי גברים וכמה על ידי נשים? מדוע בשנים מסוימות הייתה עלייה חדה בכמות התרגומים, בעוד שבשנים אחרות כמעט שלא תורגם שום ספר מערבית? האינדקס מאפשר לבחון את הפעילות הרצופה והמתמשכת של תרגומים, עם עליות וירידות של כמות ושל איכות שקשורות לפרמטרים פוליטיים ותרבותיים. המידע שבאינדקס מלמד שלאורך כל השנים היו קבוצות ויחידים שבחרו בכל זאת להמשיך את עשיית התרגום: מתרגמים, עורכים, בתי הוצאה, כתבי-עת, עיתונים, גופים הן אקדמיים והן ספרותיים, שהלכו נגד הזרם והמשיכו לייצר תרגומים אשר שאפו לפתוח חלון אל התרבות הערבית. ההליכה נגד הזרם מתחדדת לנוכח העובדה שלא הייתה דרישה לתרגומים מערבית; בעוד שסביר להניח שאדם שבוחר לתרגם את שייקספיר יזכה ביוקרה וכסף. לא ידוע לנו על פרויקט מקביל המרפז את כל התרגומים הקיימים משפת מקור מסוימת לעברית.

* באתר "מכתוב" <http://maktoobooks.com>

2. כמה יהודים יכולים לקרוא רומן בערבית?*

הדו"ח "ידיעת ערבית בקרב יהודים בישראל" מבוסס על סקר ראשון מסוגו שבחן לעומק את ידיעת השפה הערבית בקרב יהודים בישראל, וערך גם השוואה בין־דורית עם דגש ביהודים יוצאי מדינות ערב. בסקר שאלנו את המרואיינים כיצד הם מדרגים את הידע שלהם בשפה הערבית, ומצאנו כי כ־10% מעידים על עצמם כבעלי הבנה בסיסית בערבית ומדווחים שהם מסוגלים להבין טוב עד טוב מאוד שיחה בערבית שמתנהלת אתם או לידם. אמנם, כשבחנו את רמת הידע לעומק התברר כי היקף זה צונח לשיעורים נמוכים כאשר מדובר בקריאה או בהבנה של טקסטים; כך שיעור היהודים המדווחים כי הם מסוגלים לקרוא ספרות יפה או עיתון בערבית אינו עולה על 1% בלבד. יותר מכך, שיעור הקוראים ה־פקטו הוא אפסי.

בפילוח לפי קבוצה אתנית נמצא כי באופן יחסי היהודים־הערבים שולטים יותר בשפה הערבית, בכל מיומנויות השפה, אולם הבדלים בין־דוריים מובהקים מעידים על הידרדרות הידע הזה בהתמדה. הערבית הלכה ונעלמה מדור לדור אף שהוגדרה כשפה רשמית במדינת ישראל. שיעור השליטה בערבית (דיבור, הבנה או קריאה) בקרב בני הדור הראשון של היהודים־הערבים (25.6%) גדול כמעט פי שניים מאשר בקרב בני הדור השני (14%), וגדול פי עשרים מהשיעור בקרב בני הדור השלישי (1.3%). אולם גם השיעור של יוצאי ערב בני הדור הראשון המסוגלים לקרוא כיום טקסטים בערבית הוא נמוך מאוד (2.4%), משום שעלו לארץ בגיל צעיר או בשל הזמן הרב שחלף מאז. ממצאי המחקר מראים עוד כי שיעור היהודים שלמדו ערבית באוניברסיטה או בשירותי הביטחון, גדול בקרב אשכנזים פי יותר מארבעה מאשר בקרב היהודים־הערבים.

* הדו"ח המלא "ידיעת ערבים בקרב יהודים בישראל" שנעשה במכון ון ליר בשיתוף עם עמותת סיכוי ועם עמותת דיראסאת נמצא באתר ון ליר.

שליטה בשפה הערבית בקרב יהודים בישראל

סוג ידע	מדגם מייצג N=500	יוצאי ארצות ערב N=500	יוצאי שאר המדינות (כולל ישראל) N=261
הבנה לנאמר כשמדברים אתם או לידם	17.2%	30%	3.1%
הבנת מילים בשירים	10.4%	18.8%	0.8%
דיבור וניהול שיחה	10%	17%	1.1%
דירוג כללי לרמת הידע בשפה הערבית	9.8%	15.8%	1.1%
היכרות עם האותיות	6.8%	7.6%	3.1%
קריאה (עיתון, חדשות)	2.6%	3.8%	0.4%
כתיבה (אימייל, מכתב)	1.4%	2.6%	0.4%
קריאת ספרות יפה (רומן, ספר עיון)	1%	2.2%	–

שליטה בשפה הערבית בקרב יוצאי ארצות ערב בלבד, לפי דור

סוג ידע	דור ראשון של יוצאי ארצות ערב N=164	דור שני של יוצאי ארצות ערב N=258	דור שלישי של יוצאי ארצות ערב N=78
הבנה לנאמר כשמדברים אתם או לידם	40.2%	29.8%	9.0%
הבנת מילים בשירים	30.5%	15.1%	6.4%
דיבור וניהול שיחה	23.8%	16.7%	3.8%
דירוג כללי לרמת הידע בשפה הערבית	25.6%	14.0%	1.3%
היכרות עם האותיות	9.8%	6.2%	7.7%
קריאה (עיתון, חדשות)	4.9%	3.1%	3.8%
כתיבה (אימייל, מכתב)	3.7%	2.3%	1.3%
קריאת ספרות יפה (רומן, ספר עיון)	2.4%	2.3%	1.3%